

Автор приходить до висновку, що інтерес представляє виражене в об'єктивній дійсності одностороннє ставлення суб'єкта до певного блага (стану, предмета та ін.). Передбачається, що у відносинах інтересу особа заявляє про наявність у неї певної потреби та живає заходи для її задоволення, що ще раз свідчить про рухому роль приватного інтересу в реалізації диспозитивного методу кримінально-правової політики.

Ключові слова: кримінально-правова політика, методи кримінально-правової політики, диспозитивний метод, інтерес.

Ganulyak E.M. Interest as the driving force of the dispositive method of criminal law implementation

The article is devoted to the dispositive method of criminal law regulation, which is genetically related to private interests. The author proceeds from the fact that within the limits of the discretionary method, not private interests are regulated, but the legal relations that provide for its legal protection.

Realization of private interest in the law can be represented in the form of a consistent chain of development of relations: unilateral relations of interest - regulatory legal relations, aimed at the realization of relations of interest - criminal legal relationships that provide protection of regulatory relations.

The author comes to the conclusion that interest is represented in the objective reality expressed in the unilateral relation of the subject to a certain good (state, subject, etc.). It is assumed that in the relations of interest the person declares that she has certain needs and takes measures for her satisfaction, which again indicates the moving role of private interest in implementing the dispositive method of criminal law policy.

Keywords: criminal-law policy, methods of criminal-law policy, dispositive method, interest.

Медицький І. Б.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ЗАРУБІЖНОГО ПІЗНАННЯ НАСЛІДКІВ/ ЦІНИ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.9

Постановка проблеми. Оцінюючи спрямованість сучасних кримінологічних досліджень в Україні, доводиться й надалі констатувати недостатній науковий інтерес до окремих проблем фундаментального характеру. Не зважаючи на те, що наслідки злочинності визначають усю систему боротьби із нею, вони практично ніколи системно не вивчались та не вивчаються. У контексті кримінологічного пізнання корисливої насильницької

злочинності, Б.М. Головкін приходить до висновку, що нинішній стан кримінологічних знань про соціальні наслідки злочинності далеко не відповідає суспільній значущості проблеми і запитам практичної діяльності із запобігання та протидії цьому антисуспільному феномену. Науковець припускає, що саме з цих обставин проблема не посіла чинне місце у кримінологічній теорії, а її розробка застигла десь на рівні напрацювань минулого століття [4, с.106]. Натомість зарубіжний досвід кримінологічного аналізу наслідків злочинності є тривалим у часі та продуктивним за своїми висновками, що вимагає його ретельного аналізу на предмет можливостей екстраполяції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позиції зарубіжних кримінологів із означеної проблематики (предметно або дотично) розкрито у працях Бабаєва М.М., Голіни В.В., Долотова Р.О., Квашиса В.Є., Лунєєва В.В., Мельничук Т.В., Сметаніної Н.В., Шакуна В.І. та ін. Існуючі напрацювання є підґрунтям для подальших пошуків у напрямку обґрунтування та розробки самостійного підвиду кримінологічної теорії – консеквенціології злочинності (від лат. – consequentia – наслідок), із власним предметом та дослідницьким інструментарієм [10, с. 66].

Стаття має за мету поглиблений аналіз проблеми наслідків злочинності у окремих зарубіжних державах, вивчення та систематизацію наукових позицій та напрацювань у цьому відношенні, із паралельним формулюванням власних оцінок та рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, що проблема наслідків злочинності є актуальною не тільки для України, а й для будь-якого державного утворення, зважаючи на сучасні глобалізаційні процеси у світі. Стратегія протидії криміналітету вимагає максимально повного розуміння наслідків міжнародної злочинності, форм реалізації злочинних практик, їх взаємозв'язків та основних елементів тощо. Глобальність та всеосяжний характер проблеми наслідків злочинності потрапили у фокус уваги міжнародної спільноти, що зумовило появу відповідних висновків та рекомендацій. У рекомендаціях конференції з проблем кримінальної статистики яка відбулася під егідою ООН (Париж, 13-15 червня 2006 р.), особливу увагу приділено організації роботи по

визначенню витрат на боротьбу зі злочинністю, що «являється політично актуальним завданням». Усе це пояснюється в першу чергу колосальними масштабами навіть тих наслідків злочинності, які можна позначити у матеріальному еквіваленті.

Сполучені Штати Америки. У 1996 р. втрати від злочинності обійшлися США у 450 млрд. доларів (з них 426 млрд. – склали втрати від насильницьких злочинів). Для порівняння, у тому ж році бюджет Пентагону становив майже половину фінансових витрат від злочинності (250 млрд. доларів) [6, с.37].

Подальші дослідження фіксували щорічне й значне зростання шкоди від злочинності, оскільки із зростанням життєвих стандартів росла вартість страхових виплат та інших компенсаційних витрат. Так, уже до 2010 р., за розрахунками американського економіста К. Андерсона, збитки від злочинності виростили «у реальних оцінках» до 650 млрд. доларів на рік. З них 202 млрд. – витрати від втрати від злочинів життя або працездатності; 64 млрд. – витрати, спрямовані на захист особистості і власності; 120 млрд. склали збитки, завдані бізнесу; 60 млрд. – втрати від крадіжок товарів та шахрайств; 40 млрд. – від зловживань наркотиками; 110 млрд. – збитки, завдані нетверезими водіями автотранспорту; 78 млрд. (12%) – витрати на утримання системи кримінальної юстиції. Якщо ці розрахунки є вірними, то сумарні втрати від злочинності становили більше 4% ВВП США [6, с.38].

У США, де раніше за інших розпочали дослідження проблематики ціни злочинності, такі спроби відносяться ще до 1931 р., коли була створена спеціальна урядова комісія з метою підрахунку витрат від зростаючого у період гострої економічної кризи рівня злочинності. Тоді концепція полягала в тому, щоб брати до розрахунків виключно прямі втрати, спричинені потерпілим неправною поведінкою. У подальшому були започатковані спроби включення до «ціни злочинності» не тільки прямих, але й вторинних витрат. Згодом, окрім витрат потерпілих, у США до «ціни злочинності» стали включати також засоби, затрачені на боротьбу зі злочинністю та судове провадження.

Американський неінституціоналіст Г. Беккер аналізував злочинність як діяльність раціонального індивіда, що прагне мак-

симізувати свою вигоду. На його думку, оптимальний розподіл ресурсів, що спрямовуються на боротьбу зі злочинністю, вимагає точної оцінки соціальних втрат від злочину. У вартість шкідливих наслідків злочину він включав прямі збитки потерпілих, витрати держави на боротьбу зі злочинністю (причому граничні витрати повинні встановлюватися на рівні граничної шкоди від злочинів), і втрати суспільства від непрацездатності правопорушників [11, с.386].

Обґрунтовувалися гіпотези про те, що діяльність системи кримінальної юстиції якісно не відрізняється від будь-якого іншого економічного виробничого процесу. У зв'язку з цим пропонувалося визначати сукупні витрати суспільства на злочинність за наступною формулою: $TC = w \times L + r \times OF$, де TC – сукупні витрати (total costs), w – вартість одиниці ресурсів, r – виражені в грошових одиницях середні втрати від кожного злочину, OF – рівень злочинності (offence ratio), L – ресурси кримінальної юстиції [11, с.386].

Цікавою є точка зору відомих американських економістів-кримінологів Леда Філіпса і Гарольда Воті-молодшого, яких вважають класичним прикладом теоретичного узагальнення результатів початкового етапу розвитку економічної теорії злочинної і правоохоронної діяльності, про те, що розуміти під витратами злочинності. «Метою [кримінальної юстиції] не може бути просто усунення злочинності, як, можливо, здається. Це стає ясним, коли ми поглиблено розглядаємо природу різних витрат злочинності і їх зміни [залежно] від рівня злочинності. Для полегшення розуміння внутрішніх взаємозв'язків корисно розрізнити витрати, нав'язані суспільству [самою] злочинною поведінкою, і витрати, які суспільство нав'язує саме собі для захисту від злочинності та її стримування» [9, с. 96].

Американський кримінолог Х.Г. Деммерт виділяє три компоненти, які утворюють ціну злочинності:

- безпосередня шкода від злочинної поведінки;
- витрати суспільства у процесі профілактики та запобігання злочинам, притягнення злочинців до кримінальної відповідальності;

- втрати самого злочинця (наприклад, час, витрачений злочинцем на вчинення злочину або відбуття покарання, який злочинець міг би витратити на правомірну продуктивну діяльність) [5, с.17].

Вивчення ціни злочинності, що проводилось у США з кінця 80-х років XX ст., основним чином було зосереджено на визначенні безпосереднього збитку (шкоди), завданого жертві злочином, без врахування інших витрат. Так, Едвін Зедлевський вирахував пов'язані зі злочинністю витрати на вогнепальну зброю, сторожових собак, віктимологічні витрати, кримінальне правосуддя і комерційну безпеку та оцінив їх у 160 млрд. дол. на рік. У цю суму він не включив витрати на забезпечення безпеки житлових приміщень, альтернативні і непрямі витрати [11, с.386].

У 1988 р. М. Коен провів перше дослідження «ціни злочинності» з огляду на тяжкість деліктів, у основу якого було покладено не тільки врахування прямих економічних збитків по кожній справі, але й ціну завданих потерпілому фізичних та моральних страждань, а також ризику втрати життя. Основне завдання полягало у виробленні об'єктивних оцінок, що базуються на реальних матеріальних та моральних збитках, завданих злочином, а також у більш повному окресленні усіх видів шкоди, яку можна позначити грошовим еквівалентом. Їх сума й визначала вартісну тяжкість злочину [1, с.5].

При цьому М. Коен не враховував витрати на профілактику, альтернативні та непрямі витрати. За його даними, сукупна річна ціна злочинів проти особи та домогосподарств у США складає для жертв 113 млрд. дол. [11, с.386].

У 1992 р. М. Коен і Т. Міллер опублікували результати нового дослідження за 1987-1990 роки. У основу розрахунків були покладені три категорії збитків: прямі втрати (витрати на медичну допомогу, на лікування та психологічну реабілітацію); виробничі втрати (у заробітній платі, додаткових виплатах); немонетарні втрати (втрачена якість життя, стан страху, а також «інтелектуальні втрати»). Розрахунки засвідчили, що у 1989 р., до прикладу, сукупна шкода від кожного вбивства повинна бути оцінена у 2,4

млн. доларів; від згвалтування – у 60 тис. доларів; від грабежу – у 25 тис. доларів [9, с.97].

Петсі А. Клаус визначає прямі економічні втрати, пов'язані зі злочинністю, на рівні 19 млрд. дол. щорічно, беручи за основу Національний огляд злочинності та віктимізації, зміст якого зосереджений на згвалтуваннях, пограбуваннях, нападах, крадіжках з проникненням у житло, особистих і побутових крадіжках, викраденнях транспортних засобів [11, с.387].

Д. Андерсон акцентує увагу вже на побічних (непрямих) втратах для вирахування ціни злочинності у США й обґрунтовує валовий річний показник ціни на рівні 1 705 млрд. доларів, що, у перерахунку на душу населення, становить 4 118 доларів. Він групує наслідки злочину на кілька категорій залежно від їх впливу на розподіл пов'язаних зі злочинністю ресурсів, які могли б бути використані більш продуктивно на інші, наприклад, соціальні цілі:

1) витрати, зумовлені злочинністю або похідні від неї / Crime Induced Production (397 млрд. дол.) – витрати на незаконні товари та послуги (наприклад, наркотичні засоби), а також витрати на засоби захисту від злочинності та усунення її наслідків (встановлення охоронних систем, функціонування виправних установ, витрати на медичну допомогу). За відсутності злочинності час, гроші та інші ресурси були б спрямовані «для отримання вигоди, а не уникнення шкоди»;

2) вартість втрачених можливостей / Opportunity Costs (130 млрд. дол.) – втрати для суспільства у результаті незайнятості злочинців у суспільно корисній праці та непрацездатності жертв злочинів. Потенційними продуктивними працівниками є ув'язнені, кількість яких неухильно збільшується. Частина злочинців спрямовує підприємницький хист у протиправну діяльність, замість досягнення успіху у сфері легального бізнесу. Додаткові витрати виникають внаслідок втрати часткової або повної працездатності жертвами, часових затрат на встановлення технічних засобів захисту власності, патрулювання околиць тощо;

3) ціна ризику для життя і здоров'я / The Value of Risks to Life and Health (574 млрд. дол.) – неочевидні втрати від насильниць-

ких злочинів включають страх бути пораненим або вбитим, гнів, страждання від перебування жертвою злочину;

4) трансфертні втрати / Transfers (603 млрд. дол.) – втрати легального сектору у зв'язку із переходом майна до нелегального обігу [11, с.387].

Дж. Роман подає більш розгорнуту характеристику ціни злочинності. На його думку, загальна вартість злочинності має кілька компонентів: пряма шкода для жертв; непрямі витрати жертв; державні витрати на боротьбу зі злочинністю; витрати, зумовлені злочинністю або похідні від неї (у тому числі приватні витрати на попередження злочинності, витрати, пов'язані із зловживанням наркотичними або іншими психоактивними речовинами); шкода від білокомірцевих злочинів/корпоративного шахрайства; вартість втрачених можливостей для правопорушників. За його підрахунками, щорічний розмір ціни злочинності еквівалентний від 7% до 17% ВВП, а також від 3000 до 6500 доларів на одного мешканця США [12, с.66].

Вчені пропонували різні підходи до встановлення економічно-вивіреного розміру шкоди, що завдається злочинними посяганнями об'єктам із не матеріалізованою формою. Представники Каліфорнійського університету наголошують, що вбивство чоловіків є більш «вартісним», аніж вбивство жінок, й обґрунтовують це тим, що, за статистичними даними, чоловіки отримують дохід у середньому на 20-25 % більше, ніж особи жіночої статі. У основі висунутої ними концепції лежить теза про пряму пропорційну залежність «вартості життя» особи від її сукупного доходу за увесь період її дійсного й потенційно можливого продовження життя. Що ж стосується злочинів, які посягають на сексуальну свободу та недоторканість особи, то заподіявана їх жертвам шкода вираховується шляхом підсумовування розміру витрат жертви злочину на ліки та медичну допомогу, на психологічну реабілітацію та середнього розміру заробітку за час, який жертва витратила на лікування та реабілітацію. У математичному виразі даний підхід має такий вигляд: $A=B+C+D$, де A – «ціна» злочинної шкоди, що була заподіяна злочинним діянням проти сексуальної свободи та недоторканості особи; B – витрати жертви на лікування;

С – витрати жертви на психологічну реабілітацію; D – сукупний розмір середнього заробітку жертви злочину за час, витрачений на лікування та реабілітацію [3, с.7-8].

На протязі багатьох десятиліть у США реалізовувалася практика включення до «ціни злочинності» затрат, пов'язаних із фінансуванням системи кримінальної юстиції. До неї щорічно скеровуються величезні суми, причому витрати постійно збільшуються. За 10 років (з 1996 р.) затрати на утримання поліції зросли майже у 2 рази; на утримання судів – у 1,7 разів; а на утримання тюремної системи – у 1,6 рази. До 2006 р. вони, відповідно, склали 94,4 млрд., 44,6 та 65,1 млрд. доларів [1, с.5].

Витрати на утримання системи кримінальної юстиції є доволі значною складовою «ціни злочинності» не тільки у монетарному (кількісному) плані, окрім того, вони служать важливим орієнтиром при виборі рішень у сфері кримінальної політики. І у США, і у інших державах ці витрати постійно зростають – це загальна тенденція. В.Є. Квашиє пов'язує цю обставину із ефективністю боротьби зі злочинністю, на відміну від Росії, де витрати на утримання правоохоронної системи, навіть по заниженим оцінкам статистики, майже у 11 разів перевищують сукупний збиток від злочинності [6, с.38].

Цікавою та доволі «продуктивною» у подальших наукових пошуках видається позиція окремих західних кримінологів (Cohen Mark F., Demmert H.G.), які пропонують включати у ціну злочинності також втрати самого злочинця (до прикладу, час, потрачений злочинцем на вчинення злочину чи відбуття покарання, який злочинець міг використати для правомірною продуктивної діяльності і ін.). У даному відношенні слушним видається включати у ціну виключно ті втрати злочинця, які матимуть негативний ефект не тільки для нього, але й для суспільства (недоотримана суспільна вигода у вигляді виробничого потенціалу злочинця з огляду на його «вибуття» із соціуму та не залучення до економічної діяльності). Персоніфіковані види втрат злочинця (його біль, страждання і ін.) не повинні братися до уваги при розрахунку ціни злочинності, оскільки він сам поставив себе поза законом /суспільством [17, с.24-25].

Англія та Уельс. Загальна ціна злочинності у Англії та Уельсі 1999/2000 р. становила 60 млрд. фунтів, із них 31% – вартість викраденої або пошкодженої власності (включаючи економічні злочини), 30% – грошовий вираз моральної та фізичної шкоди, завданої жертвам, 19% – витрати на систему кримінального правосуддя, 8 % – витрати на безпеку; 1% – на страхування; 5% – упущена вигода за час непрацездатності та відновлення здоров'я жертв; 2% – витрати жертв насильницьких злочинів на медичну допомогу [12, с.66].

У 2006 р. загальні втрати від злочинності у Великобританії склали, за мінімальної оцінки, майже 100 млрд., а до 2008 р. – біля 160 млрд. фунтів стерлінгів. З них збитки, завдані жертвам зареєстрованих злочинів, згідно розрахунків британських економістів М. Синклера та К. Тейлора, у 2007 р. склали біля 15 млрд. фунтів стерлінгів, чи 275 фунтів стерлінгів на кожного потерпілого; у великих містах, особливо у Лондоні, цей показник сьогодні складає 400 фунтів стерлінгів [7, с.96].

У доповіді Міністерства внутрішніх справ Великобританії «Економічні і соціальні наслідки злочинності» 2000 р., ціна злочинності представлена наступними компонентами:

- витрати суспільства, спрямовані на мінімізацію ризику стати жертвою злочину (витрати на охоронні системи, страхування від кримінальних загроз, інші заходи безпеки). Якщо перекладати дослівно, то такі витрати англійці називають «ціною очікування злочинності» (costs in anticipation of crime);

- грошова оцінка шкоди, заподіяної у результаті вчинення злочину його жертві;

- витрати на утримання та функціонування системи кримінальної юстиції. У буквальному розуміння ці витрати позначені як «ціна реакції на злочинність» (costs in response to crime). Принагідно слід зауважити, що МВС Великобританії не включає до ціни злочинності втрати самого злочинця, втрати, які несе сім'я жертви злочину та багато інших побічних наслідків [5, с.17].

У 2005 р. аналітики МВС Великобританії опублікували об'ємну доповідь про економічні та соціальні втрати від злочинів проти особи та власності громадян, згідно якої, до 2004 р. за-

гальні збитки тільки від цих злочинів склали 36,2 млрд. фунтів стерлінгів. За розрахунками науковців, в середньому прямі втрати від одного вбивства складають 1,459 млн. фунтів стерлінгів (сюди входять фізичні та емоційні втрати – 860 тис. фунтів стерлінгів; 451 тис. фунтів стерлінгів – втрата доходів і майже 10% – 144 тис. фунтів стерлінгів – витрати, пов’язані з діяльністю кримінальної юстиції). При цьому за три минулі роки (у порівнянні з 2000 р.), економічні втрати від вбивства виросли на 30%, оскільки зростають стандарти життя і, відповідно, вартість страхових виплат та інших витрат на компенсацію родичам загиблих. Розрахована й питома вага різних категорій злочинів у загальній структурі економічних та соціальних втрат від злочинності: 37% складають насильницькі злочини проти особи; 23% припадає на сексуальні посягання; 12% на крадіжки; 7% – на грабежі і т.д. Британські науковці пішли далі за своїх колег із США, Канади, Австралії та інших держав. На початку 2000-х років у Центрі Кримінологічних досліджень Оксфордського університету була розроблена методика оцінки різних непрямих втрат, у тому числі, викликаних, до прикладу, страхом перед злочинністю [1, с.6].

Англійський економіст-кримінолог Р. Андерсон (Інститут соціальних і економічних досліджень Йоркського університету) зробив спробу дослідити проблему мінімізації громадських втрат (socialloss) від правопорушень. Його дослідження стало першим досвідом узагальнення досліджень по економіці злочинів та покарань і залишається класичною працею по цьому напрямку не-оінституціоналізму. Р. Андерсон спочатку перераховує вигоди і втрати, що виникають внаслідок діяльності злочинців:

1. Правопорушники виграють [за рахунок] різниці між W_i і W_e (тобто між нелегальною і легальною «зарплатою» і втрачають, будучи засудженими до виправного процесу F з вірогідністю p ;

2. Жертви страждають: а) прямо, втрачаючи ті блага, які у них вкрали, або «набуваючи» шкоди, спричиненої їм; резонно вважати, що їх втрати, загалом, протилежні вигодам порушників (особливо це стосується крадіжок); б) побічно, понісши альтерна-

тивні витрати через [необхідність] вживати запобіжні заходи для відвернення злочинів проти [своєї] особи або власності;

3. Суспільство колективно витрачає ресурси на систему кримінальної юстиції, яка виявляє, затримує, карає і виправляє правопорушників.

Основними змінними, від яких залежать втрати суспільства внаслідок правопорушень правоохоронної системи, являються два елементи: p – ймовірність засудження і f – суворість покарання за правопорушення. Елементи p і f прийнято розглядати як контрольовані змінні, що впливають на рівень правопорушень, від якого і залежать втрати суспільства. Ці втрати включають три елементи.

1. Прямі втрати D від правопорушень, пропорційні їх кількості O : $D = D(O)$.

2. Поліцейські і судові витрати C , що виникли при виявленні і затриманні злочинців, які прямо залежать від O (кількості правопорушень) і p (ймовірність засудження) : $C = C(p, O)$.

3. Витрати суспільства від покарання злочинців, які залежать від O (кількості правопорушень), p (ймовірність засудження) та f (суворість покарання за правопорушення). Ці витрати можна виразити формулою: $bpfO$.

Коефіцієнт b у даному випадку показує, як безпосередні втрати суспільства залежать від форми покарання. Якщо, наприклад, засудженого засуджують до штрафу, то втрати засудженого дорівнюють виграшу інших членів суспільства, і $b=0$, оскільки відсутні безпосередні соціальні втрати суспільства як цілого. Якщо ж особа засуджена до ув'язнення, то витрати на будівництво в'язниці, утримання штату охоронців і так далі не компенсуються, отже $b=1$. Сукупні втрати злочинності, які підсумок цих трьох елементів, позначені як L : $L = D(O) + C(p, O) + bpfO$ [9, с.98-99].

Франція. Щорічні збитки від злочинності у Франції дорівнюють 150 млрд. євро, що складає 7,5% ВВП країни. З цієї суми 80 млрд. євро – це оцінена вартість актів фізичної та сексуальної агресії, крадіжок, вандалізму, шахрайства, а також вартість заходів безпеки, що здійснюються в приватному порядку. Центральне

місце займає організована злочинність, на частку якої припадає понад 23 млрд. євро.

Сюди входять сутенерство, виготовлення та збут контрафактної продукції і різного роду нелегальна торгівля. До цього можна додати шахрайство у системі соціального забезпечення та оподаткування, витрати на запобігання ДТП або вартість політики досягнення максимального рівня безпеки, витрати на роботу поліції і жандармерії та бюджет міністерства юстиції [14].

На основі аналізу численних статистичних досліджень професор Ліонського університету Жак Бішо обгрунтував, що 30 тисяч додаткових місць у в'язницях дали б можливість скоротити злочинність у Франції на 15%. У цьому випадку додаткові державні інвестиції склали б 1 млрд. євро на рік, тоді як загальна вигода для суспільства – 11 млрд. євро [5, с.16].

У ситуації зі злочинами, фінансову шкоду від яких оцінити доволі складно (вбивства, викрадення людей), проф. Бішо враховує суми, які страхові компанії виплачують за смертельні випадки у ДТП. Якщо додати до цих сум адміністративні та медичні витрати, а також можливі виробничі втрати, то офіційні організації оцінюють смерть однієї людини приблизно у 1 млн. 300 тис. євро, витрати на одного травмованого і госпіталізованого – у 136 тис., легкопораненого – у 5,5 тис. Стосовно крадіжок враховується не тільки вартість викраденого майна, але й шкода, завдана грабіжником, та обставини, які важко виразити фінансовим чином – страх жертви, сентиментальна цінність викраденого, час, затрачений на заміну вкраденого; а також витрати страхових компаній і приватні заходи безпеки: встановлення сигнальних систем або укріплених дверей. Якщо це усе прийняти до уваги, то загальна вартість крадіжок складе більше 9 млрд. євро [14].

Польща. Теоретичному осмисленню складових ціни злочинності приділив свого часу увагу у монографії «Кримінологія. Основні проблеми» (Варшава, 1977 р.) відомий кримінолог Б. Холист. Науковець заперечував можливість остаточного поділу негативних наслідків злочинності на соціальні та економічні, оскільки останні також являють собою негативне соціальне явище. Наслідки, що можна виразити у грошовому відношенні,

ототожнюються ним із поняттями «збитку», як фінансової та облікової міри зменшення майнової субстанції та «витрат» – затрат людської праці, що має своєю безпосередньою чи віддаленою метою вирішення певного завдання [16, с.83-85].

Аналізуючи «ціну» конкретних різновидів злочинної поведінки для суспільства, Б. Холист поділяв позицію, що навіть злочини проти життя та здоров'я особи також виступають джерелом суто економічного збитку (втрати сім'ї та суспільства у зв'язку із вихованням та навчанням загиблого). Відтак – їх не можна зводити виключно до негативних змін у людському організмі.

За його оцінкою, навчання у обсязі початкової школи (до 15 років) коштує близько 180 тис. злотих, у обсязі середньої школи (до 18 років) – біля 350 тис. злотих, а у обсязі вищої школи (до 25 років) – біля 770 тис. злотих. Витрати такого змісту приблизно на 80% покладаються на сім'ю (з прибутків батьків), і, приблизно на 20%, – суспільство (з державного бюджету). Підготовка, до прикладу, інженера, коштує біля 650 тис. злотих. Витрати, пов'язані із боротьбою зі злочинністю (кримінальним переслідуванням та покаранням), а також пов'язані із цивільним судочинством, у 1974 р. склали 4 130 млрд. злотих. Боротьба зі злочинністю обходиться для суспільства у 2/5 цієї суми [16, с.88]. Цікавим та перспективним у плані подальшого дослідження є включення до числа соціальних наслідків злочинності недоліків діяльності органів юстиції. За розрахунковими даними, річна втрата часу внаслідок помилок та інших відхилень від норми на попередньому слідстві складає у масштабах країни 500 тис. годин, якщо мова йде про працівників органів кримінального переслідування, і 700 тис. годин, якщо мова йде про осіб, викликаних для провадження слідчих дій [16, с.255].

Латвія. Відповідно до даних кримінальної статистики, у 2010 р. збитки від злочинності склали 35 млн. доларів (17,3 млн. латів). Починаючи з 2011 р. у Інформаційному центрі МВС дані про збитки від злочинних посягань не узагальнюються. Спираючись на дані про стан злочинності за останні п'ять років середня «ціна» одного зареєстрованого злочину складала близько 1000 доларів (480 латів). Експерти роблять висновок, що, зважаючи на

латентну злочинність, кожен рік прямі збитки від злочинності складають близько 200 млн. доларів. В середньому, кожен житель Латвії несе збитки від вчинених злочинів обсягом близько 100 доларів. Не беручи до уваги шкоду від наркокриміналітету, кіберзлочинності, екологічних злочинів, торгівлі людьми, контрабанди акцизної продукції і т.д., «ціна» злочинності та витрати на боротьбу з нею складають біля 650 млн. доларів [2, с.20].

Російська Федерація. У 2001 р. матеріальні збитки від злочинності, порівняно з 2000 р., зросли більше ніж у 2 рази, з 46,0 млрд. до 94,8 млрд. рублів. У 2002 р., порівняно з 2001 р., розмір збитків зменшився на 6,9%, у 2003 р. їх сума, порівняно з 2002 р., практично не змінилася (відповідно 88,3 млрд. та 88,5 млрд. руб.). При цьому, у 2002-2003 рр. на 4,4% зросла сума матеріальних збитків по злочинах економічної спрямованості (відповідно 10,8 млрд. і 23,6 млрд. руб.) [13, с.13].

Згідно даних відомчої статистики МВС РФ, матеріальні збитки від зареєстрованих за 2002-2007 роки злочинів склали 1,5 трлн. рублів [8, с.122]. У 2010 р. сума матеріального збитку, спричиненого злочинами, встановлена у розмірі 262 257 257 тис. руб. Того самого року у Російській Федерації було виявлено 275 тис. економічних злочинів, збиток від яких, за даними МВС Росії, склав понад 176 млрд. руб. (у 2009 р. – 141 млрд. руб.), а у 2011 р. ця цифра збільшилася на 20%. За даними РвС (Прайсвотерхаус), майже половина російських компаній стають жертвами злочинів економічної спрямованості, 8% фірм понесли збитки у розмірі до 10 млн. доларів [15, с.151].

Висновки. Наведена інформація наочно засвідчує масштабність обумовлених злочинністю втрат для будь-якого суспільства. Разом з тим, вони дають уявлення про характер та спрямування розвитку деяких методологічних ідей, дотичних до «наслідків/ціни злочинності». Крім цього, порівняння цих даних демонструє, що, залежно від особливостей методології та методик дослідження, підраховані у різних державах втрати від злочинності коливаються у доволі широких межах. Дослідження зарубіжних учених фундаментальної проблеми наслідків/ціни злочинності пройшли значний еволюційний шлях від пропозицій обрахунку виключно

прямих втрат суспільства (які можна відобразити у монетарному відношенні) до більш складного її розуміння й доповнення за рахунок втрат, які вкрай важко, а інколи і неможливо, обчислити у грошовому еквіваленті.

1. Бабаєв М.М., Квашиш В.Е. Социальные последствия преступности: методологические и прикладные проблемы / М.М. Бабаев, В.Е. Квашиш // Научный портал МВД России. 2010. № 1(9). С.3-12.
2. Вилкс А.Я. Цена преступности как уголовно политическая и криминологическая категория // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої XX-річчю Національної академії правових наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 р.). Одеса : Фенікс 2013. С.18-21.
3. Голіна В.В., Брояков С.В. Теоретико-прикладні питання поняття «ціни» злочинності та її обчислення // Теорія і практика правознавства. 2017. Вип. 2 (12). С.1-11.
4. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. Х. : Право, 2011. 432 с.
5. Долотов Р.О. Цена преступности как криминологический показатель: некоторые методологические аспекты / Р.О. Долотов // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2012. № 3. С. 15-21.
6. Квашиш В.Е. Преступность в США: тенденции, причины, меры противодействия / В.Е. Квашиш // Научный портал МВД России. 2013. №2(22). С.27-39.
7. Квашиш В.Е. «Цена» преступности как криминологическая проблема / В.Е. Квашиш // Уголовное право. 2008. №6. С.94-102.
8. Лунеев В.В. Сколько стоит преступность? / В.В. Лунеев // Российский криминологический взгляд. 2008. № 4. С. 107-127.
9. Мусеева И.А. Цена преступности как фундаментальная проблема криминологии / И.А. Мусеева // Vesnik Hrodzenskaha Dziarzhavnaha Universiteta Imia Ianki Kupaly. Seryia 4. Pravaznaustva. 2014. №6(184). С.95-100.
10. Медицький І.Б. Консеквенціологія злочинності: загальнотеоретичні питання класифікації // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Зб. наук. ст. м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2017. Вип.44. С.65-76.

11. Мельничук Т.В. Показник ціни злочинності в зарубіжній кримінології // *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу, 16-17 травня 2013 р., м. Одеса. Т.2 / відп. ред. д-р юрид. наук В.М. Дрьомін // Національний університет "Одеська юридична академія". О.: Фенікс, 2013. Том 2. С.385-388.*
12. Мельничук Т.В. Економіко-кримінологічний аналіз ціни злочинності / Т.В. Мельничук // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Випуск 21. Частина 1. Том 3. С. 64-69.*
13. *Преступность в России начала XXI века и реагирование на нее. Под редакцией профессора А.И. Долговой. М., Российская криминологическая ассоциация, 2004. 124 с.*
14. *Преступность обходится Франции в 150 миллиардов евро в год [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20120221-prestupnost-obkhoditsya-frantsii-v-150-milliardov-evro-v-god>*
15. Сметаніна Н.В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : [монографія] / Н.В. Сметаніна; за заг. ред. В.В. Голіни. Харків : Право, 2016. 192 с.
16. Хольст Б. Криминология. Основные проблемы / Б. Хольст. М.: Юридическая литература, 1980. 261 с.
17. *Цена преступности (методология ее определения): монография / под ред. проф. Н.А. Лопашенко. М.: Юрлитинформ, 2014. 216 с.*

Медицький І.Б. Міжнародно-правовий досвід зарубіжного пізнання наслідків/ціни злочинності

У статті, із зазначенням відповідних статистичних даних, розкривається фундаментальна проблема наслідків злочинності для США та ряду європейських держав. Здійснений аналіз позицій представників зарубіжної кримінологічної науки з приводу розуміння ними категорії наслідків злочинності, її структурних елементів, методології та методик обрахунку складових, пропозицій щодо протидії криміналітету.

Ключові слова: наслідки злочинності, ціна злочинності, структура злочинності, консеквенціологія злочинності.

Meditzky I.B. International legal experience of foreign knowledge of the consequences / price of crime

The author focuses on one of the most unexplored categories of criminological science - the consequences of crime. Despite the fundamental nature of the issue, the consequences of crime determine the whole system of combating it, there are very few comprehensive developments in this regard. This article aims to expand the criminological theory in part of the study of foreign experience in criminological analysis of the effects of crime. The work of foreign scholars is lengthy in time and

productive in their conclusions, which requires a thorough analysis of the possibilities of extrapolation.

Using the relevant statistics, the problem of the consequences of crime for the United States and a number of European states is shown, the structure of their losses from it is revealed: through causing crimes of different types and severity; the final recipients of the harm done - individuals, societies, states; costs of maintaining the system of criminal justice bodies. An analysis of the positions of foreign criminologists on the possibilities and ways of determining the total stratum of society from crime; their proposals for the inclusion in the structure of the category of «consequences of crime» of those or other elements.

It is noted that the calculated data on the losses from crime in a number of foreign countries fluctuate substantially within rather broad limits, which is explained by significant features in the methodology and methods of their research. The study of foreign scientists of the fundamental problem of the consequences / price of crime testifies to a significant evolutionary path from the proposals for the calculation of purely direct losses of society (which can be reflected in the monetary sense) to a more complex understanding and additions at the expense of losses that are extremely difficult and sometimes impossible to calculate in cash equivalents.

Keywords: the consequences of crime, the price of crime, the structure of crime, the conseqenciology of crime.